

Eesmärgiseade kujunemine Eesti Vabariigi üldhariduskooli muusikaõpetuses 1918–2023

Kadi Kaja^{a1}

^a Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia muusikateaduse, interpretatsiooni- ja muusikapedagoogika ning kultuurikorralduse osakond

Annotatsioon

Eesti koolides on muusikaõpetusel muusikakultuuri alusena eriline roll. Uuringud on kinnitanud muusikaõpetuse potentsiaali toetada õpilaste kognitiivsete võimete, emotsionaalsuse ja sotsiaalsete oskuste arengut ning kujundada üldist kultuuripilti. Uurimuse eesmärk on analüüsida muusikaõpetuse eesmärgiseadet, millest sõltub selle korraldus. Analüüs aitab mõista meie kultuuri- ja haridusruumi sobivatele alusprintsiipidele püstitatud eesmärkidele vastava õppesisu valikut ning teha sellest lähtuvalt informeeritud otsuseid. Vabariigi esimese perioodi muusikaõpetuse eesmärgid olid vajalikud rahvusliku haridussüsteemi loomisel, tänaseks on jõutud individuaalsete ja kollektiivsete identiteetide ning laiema muusikalise kirjaoskuse omandamiseni. Artiklis käsitletakse õppekavadele (1918–2023) ja intervjuudele (n = 5) tuginedes muusikaõpetuse eesmärkide kujunemislugu.

Võtmesõnad: muusikaõpetuse eesmärgid, õppekavad, ainekavad, isiksus, identiteet

Sissejuhatus

Eesti kultuuris on muusikal eriline sotsiaalpoliitiline ja rahvuslikku identiteeti loov roll, mis väljendub ühiskonnas omaks võetud traditsioonides. Osalemine laulupidudel ja rahvusvahelistel muusikasündmustel loob sotsiaalset sidusust ning kultuuriidentiteeti. Muusika mõistmine ja väärtustamine eeldab sobivalt korraldatud õpet eelkõige üldhariduskoolides. Muusikaõpetus Eestis on olnud meie luterliku aluspõhjaga rahvahariduse lahutamatu osa juba sajandeid (Rannap 1972, 1977), see pole vaid elitaarne ja eksklusiivne, vähestele kättesaadav eriharidus. Kohustusliku muusikahariduse täistsükkel algab lasteaias

¹ Muusikateaduse, interpretatsiooni- ja muusikapedagoogika ning kultuurikorralduse osakond, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Tatari 13, Tallinn 10116; kadi.kaja@eamt.ee.

ning lõpeb gümnaasiumiga, mis annab kõikidele eesti üldhariduskoolides õppinutele avarama maailma- ja kultuuripildi sotsialiseerumiseks erinevatel tase-
ditel (Sepp *et al.*, 2019). Lisaks omandatakse oskused praktiliselt musitseerida, mis võivad viia muusikalise kõrghariduse omandamiseni. Oluline on kasvatada haritud muusikakuulajat ja -tarbijat. Eesti Vabariigis (EV) kehtiva põhiseaduse (2020) kohaselt peab riik tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade, mistõttu muusikaõpetuse tulemuslik korraldamine on prioriteet. Muusikaõpetusel on kõrge potentsiaal arendada õpilaste üldisi õpioskusi õppeainetevahelises lõimingus (Portowitz *et al.*, 2009). Arvestades üleilmastumist ja muutuvat sotsiaalpoliitilist ning kultuurilist keskkonda, on probleem muusika kui kohustusliku õppeaine jätkusuutlikkuses riiklikes õppekavades. Eesmärgiseade analüüs erinevatel ajalooperioodidel annab uurimuse eesmärgina võimaluse mõista muusikaõpetuse kujunemislugu ning väljavaateid tulevikuks.

Anu Sepp (2014b) peab muusika õpetamisel kolmeks olulisemaks komponendiks eesmärgi, õppesisu ning meetodeid. Eesmärgid loovad põhjenduse, miks ja mida õpetada, nende saavutamiseks valitakse õppesisu ja meetoodika ning luuakse keskkonnad (Sepp, 2014b). Konkreetsem õppesisu riiklike õppekavade ainekavadesse valitakse seatud eesmärkidest lähtuvalt (Läänemets, 2014).

Selles uurimuses on eesmärgiseade selgitamiseks esitatud järgnevad küsimused.

1. Milliseid üldisemaid eesmärgi on seatud kooli muusikaõpetuse korraldamiseks?
2. Mida väärtustatakse nii kultuuris kui ka identiteediloomes?
3. Kuidas on muusikaõpetuse eesmärgiseade ajas muutunud?

Uurimistulemused võimaldavad leida põhjenduse jätkuvaks kohustuslikuks muusikaõpetuseks ning analüüsida selle rolli Eesti üldhariduskoolide õppekavades.

Teoreetilisi lähtekohti muusikaõpetuse eesmärgiseade selgitamiseks

Kogu elanikkonda puudutava üldhariduse korraldus on riiklikult oluline hariduspoliitiline otsus ning selle eesmärgid, sisu ja väljundid on kirjeldatud õppekavas ehk õppimise plaanis (Taba, 1962). Õppekava² on mitmeti defineeritud ning Eestis on siiani õppekava mõistetud kui õppeasutuse õppe- ja

² Õppekava tervikdokumendina iseloomustab kogu üldhariduskooli õppetegevust. Selles sisalduvad ainekavad ja nõukogude perioodil aineprogrammid käsitlevad õppekasvatustööd (sh õppesisu) ühe õppeaine piires.

kasvatustöö alusdokumenti (Ruus & Mikser 2013). Haridusfilosoof Tero Autio nimetab üldhariduskoolide õppekavu ühiskonna intellektuaalseks keskmeks, mis kirjeldavad rahvast ühendavat sidusust loovat ühisteadmist (Autio, 2022). Õppekavade arenduseks on oluline teada, miks ja mida eelnevatel perioodidel on õpetatud (Taba, 1932).

Muusikauuringuid ja -publikatsioone on Eestis arvukalt, kuid üldhariduskoolide muusikaõpetuse ajaloolist kujunemislugu pole seni uuritud. Tiina Selke doktoritöös (2007) on uuritud üldhariduskooli muusikaõpetuse suundumusi 20. sajandi II poolel ja 21. sajandi alguses. Eesti koolimuusikat on kujundanud Riho Pätsi ja Heino Kaljuste tööd, kelle põhimõtteid koos uueneva rahvusvahelise kogemusega tänaseni rakendatakse. Eesti muusikaõpetust, sh muusikaõpetajate koolitust, on käsitletud mitmetes doktoritöodes (Kiilu, 2009; Raudsepp, 2013; Sepp, 2014) ning rahvusvahelisel tasemel 2019. aastal (Sepp *et al.*, 2019). Lisaks on uuritud ka muusika õppekirjandust ja laulmisõpetust saksa õppekeele koolides Eestis aastatel 1860–1914 (Ernits, 2013).

Välisautorite muusikaõpetuse uuringud puudutavad valdavalt elitaarset muusikaõpetust. Õppekavade võrdlusi nii teooria kui hariduspoliitika seisukohalt on Eestis kirjeldanud näiteks Edgar Krull (2020), Urve Läänemets (2021) ning Maria Erss (2020). Õppekavateoreetilisi uuringuid eesmärgiseade ja õppesisu kujunemise kohta on leida saksa keele (Pöldvere, 2003), inglise keele (Tomingas, 2009), eesti keele ja kirjanduse (Kalamees-Ruubel, 2014) ning ajaloo (Haljasorg, 2017) kohta.

Õppekava struktuuri ja õppimise disaini käsitles Hilda Taba oma doktoritöös „The dynamics of education: A methodology of progressive educational thought“ (1932) ja teoses „Curriculum development: Theory and practice“ (1962). Spetsiifilisi eesmärkide süsteeme ehk taksonoomiaid on koostanud Benjamin Bloom, David R. Krathwohl ja Anita J. Harrow (Krathwohl, 2002; Hoque, 2016) ning need on õppekavade professionaalsel koostamisel kujunenud üldkasutatavateks.

Muusikaõpetus hõlmab nii kognitiivseid, afektiivseid kui ka psühhomotoorseid valdkondi ja selles eesmärgiseade analüüsis on neid kõiki kasutatud (Kafol *et al.*, 2014). Bloomi kognitiivne taksonoomia ehk eesmärkide süsteem koosneb kuuest iteratiivsest tasemest, mille puhul on kõrgema taseme saavutamiseks vaja esmalt täita madalama taseme eesmärgid. Esimesel tasemel omandatakse valdkondlikud teadmised, teisel jõutakse nende mõistmiseni, kolmandal rakendatakse omandatud teadmisi uute probleemide lahendamisel, millele järgneb analüüs. Seejärel antakse kriteeriumipõhiselt hinnang ning kõrgeimal tasemel suudetakse ise luua (Hoque, 2016). Kuna Bloomi uuendatud taksonoomia kõrgeimaks eesmärgiks on seatud loovus, saab seda mitmekesiselt rakendada eriti muusikaõpetuses (Wendell, 2007).

1964. aastal löid Benjamin Bloom, David R. Krathwohl ja Bertram B. Masia integreeritud afektiivse taksonoomia, milles selgitatakse tunnetuse, hoiakute ja väärtuste kujunemist. Selle struktuur põhineb õppimise emotsionaalse külje arvestamisel ja õpitava/omandatu väärtustamisel (Läänemets, 2017). Ka Kruger ja van Merwe (2012) kirjeldavad integreeritud afektiivset taksonoomiat viie omavahel seotud tasemega. Esmalt peetakse oluliseks kujundada õpilaste valmisolek uue informatsiooni vastuvõtmiseks, mis viib aktiivse osalemiseni õppetegevustes. Järgnevalt kujundatakse oma väärtushinnangud ja hoiakud, mida hiljem teadmiste ja kogemuste põhinedes struktureerida. Viimasele tasemele jõudes on õpilastel välja kujunenud individuaalne hierarhiline väärtuste süsteem ning metatasandil hakkab kujunema teadlikult omaks võetud elufilosoofia. Bloomi, Krathwohli ja Masia afektiivse taksonoomia põhiselt loovad õpilased endale iseloomuliku väärtuste süsteemi, mille alusel toimub sotsialiseerumine. Muusikaõpetuse kaudu saab tutvustada eesti ja teiste rahvaste muusikalugu, kujundamaks õpilaste aja- ja kultuuriloolist maailmapilti ning individuaalseid identiteete.

Muusikaõpetuse korraldamisel on oluline arvestada ka 1972. aastal Anita J. Harrow' loodud psühhomotoorset taksonoomiat, mis käsitleb õppija liigutuste hierarhilise süsteemi kujunemist (Hoque, 2016). Psühhomotoorne suutlikkus kujuneb spetsiifilises arengulises järgnevuses: reflektorsed liigutused, baasliigutused, liigutuste tajumine, füüsiliste võimete omandamine ja teadvustatud ekspressiivse kehakeele kujunemine. Muusikaõpetuses on sellist taksonoomiat didaktilise mudelina võimalik rakendada praktilise musitseerimise kaudu, mis üldhariduskooli muusikaõpetuses hõlmab laulmist, pillimängu ning muusikalist liikumist.

Meetod

See uurimus põhineb kvalitatiivsel lähenemisel. Ajalooperioode analüüsid on kasutatud võimaluste piires erinevaid meetodeid, kombineerides dokumendi-analüüsi intervjuude sisuanalüüsiga. Esmalt käsitletakse EV esimese iseseisvusperioodi (1918–1940) muusikaõpetuse eesmärgiseade kujunemist. Uuring toetub Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi (EPAM) fondide materjalile, milleks on konkreetsel perioodil välja antud õppeplaanid ning õppekavad neis sisalduvate ainekavadega. Teisena käsitletakse ENSV perioodi (1940–1991), mille analüüsimisel on kasutatud aineprogramme, mida sel perioodil ka kordustrukkidena välja anti. Kuna selle artikli maht on piiratud, pole võimalik kogu valimile tekstisiselt viidata. Lisaks on arvestatud sel perioodil tegutsenud ainespetsialistide seisukohti, mille kogumisel on kasutatud poolstruktureeritud intervjuusid

(n = 5). Valimisse kuuluvad isikud on andnud Eesti muusikapedagoogikasse väljapaistva panuse tegevõpetajatena, õppevara autoritena, õppekavade ja muusikapedagoogika arendajatena. Tsitaadid on uurimuses tähistatud intervjueeritute numbriga.

Taasiseseisvunud EV (1991–2023) uurimisel on analüüsitud muusikaõpetuse ainekavade eesmärgiseadet ja ainespetsialistidega läbi viidud intervjuusid (n = 5).

Dokumentidena on käsitletud riiklikes õppekavades sisalduvate ainekavade/aineprogrammide muusikaõpetuse eesmärgiseadet ning selle dünaamikat. Õppekavad kui institutsionaalsed dokumendid on olnud põhiliseks uurimisallikaks kvalitatiivsetes uurimustes, kuna annavad ametlike dokumentidena ajaloolise ülevaate ning taustinformatsiooni ühiskonnas konkreetsel perioodil valitsenud olukorrast (Bowen, 2009). Selline teave aitab mõista kujunenud haridusprobleemide põhjusi ja võimalikke mõjureid. Lisaks on sama tüüpi materjali uurimisel võimalik jälgida nende kujunemise dünaamikat, mis näitab, miks ja kuidas on arusaam muusikaõpetusest Eesti üldhariduskoolis muutunud. Säilinud dokumendid on väärtuslikud allikad (Bowen, 2009) ning neis sisalduv informatsioon võib suunata ja laiendada lähiajaloo uurimisel intervjuudes esitatud küsimusi (Patton, 2002). Protsess on iteratiivne ning lubab kombineerida kontentanalüüsi ja temaatilist analüüsi, mille tulemusena tekiavad uurimiskategooriad, mis lähtuvad selle uurimuse puhul taksonoomiatest (Bowen, 2009).

Tulemused

Uurimistöö tulemused esitatakse jagatuna kolme perioodi: 1) EV periood (1918–1940); 2) ENSV (1940–1991) ja 3) taasiseseisvunud EV (1991–2023). Nimetatud perioodide puhul on oluline arvestada nende ajaloolist konteksti, mis hariduspoliitikat kujundas.

Täpsemalt uuritakse iga perioodi eesmärgiseadet järgnevates alapeatükkides (vt tabelit 1). Kasutatud allikad on esitatud artikli lisa (vt lisa 1).

Tabel 1. Eesmärgiseade kujunemine

Periood	Õppeaine nimetus	Õppeaine eesmärk	Tundide arv nädalas
Eesti Vabariik 1918–1940	Laulmine	Kasvatada ja säilitada eestlaste ühine lauluvara. Teadliku laulmise kaudu arendatakse rahvustunnet, isamaa-armastust ning muusikaalseid võimeid; ka tähelepanu ja vaatlemisvõimet, mõtte- ja tahtejõudu ning enesekontrolli. Oluline on laulmisest rõõmu tundmine, emotsionaalne heaolu ja eneseväljendus.	1917 – 2 tundi I–III klassini, 1 tund I–VI klassini, hiljem 2 tundi nädalas
Nõukogude Liit 1940–1991	1945–1959 laulmine; 1960–1971 muusikaline kasvatus; 1972–1990 muusikaõpetus	Kommunistliku kasvatusvahend, millega taotletakse õpilastes muusikahuvi tekitamist, traditsioonide säilitamist ning süvendamist.	1–2 tundi nädalas
Taasiseseisvunud Eesti Vabariik 1991–2023	1991 – muusikaõpetus; 1996, 2002, 2011 – muusika	Muusikamaailma tutvustamine, tundemaailma rikastamine, muusikamaitse kujundamine, tasakaalustatud isiksuse arendamine, rahvuslike kultuuri-traditsioonide säilitamine ja edasikandmine. Õpetus põhineb praktilisel musitseerimisel.	I–IV klassini 2 tundi nädalas, V–XII klassis 1 tund nädalas

Muusika õpetamisest Eesti koolides 1918–1940

Esimest perioodi (1918–1940) iseloomustavaks ideoloogiaks oli Eesti rahvusliku haridussüsteemi ülesehitamine, mille lähtealused sõnastas Peeter Põld (2006, lk 25) juba 1911. aastal artiklis „Kultuur ja rahvahariduse korraldus“:

„Harilikult mõistame meie selle all seda tööd, mis vanem põlv noorema kallal teeb, et temast oma kultuuri alahoidjaid ja kasvatajaid valmistada. Seda, mida üksikule kasvatusel antakse, mis temas elavaks kultuuriks peab kujunema, nimetatakse hariduseks – võõras keeles *Bildung*.“

Võib öelda, et Eesti riiklik õppekava on vanem kui meie vabariik, kuna juba 1917. aastal ilmus Tallinna Õpetajate Kooliseltsi koostatud esimene Eesti algkoolide õppekava. Laulmise õpetamise kohta on dokumendis (Tallinna Eesti Kooliõpetajate Selts, 1917, lk 78) kirjutatud:

„/.../ kui selline õpetamisviis süsteemselt tööle hakkab, siis võib loota, et Eesti laul ärkab uuesti elule.“

1919. aastal määratles Eesti riik üldhariduskoolide tunnikava ja õppesisu (Läänemets, 1995). Laulmist oli ette nähtud kaks tundi esimesest seitsmenda klassini. Ka 1920. aasta algkoolide seaduses sisalduvas tunnikavas oli eesti õppekeelega koolides esimesest kuuenda klassini laulmisele ette nähtud kaks tundi nädalas. Muukeelses algkoolis oli viiendas ja kuuendas klassis üks tund nädalas (Kurvits, 1938a). Samas dokumendis esitati ka keskkooli tunnikava, kus laulmist oli nii reaalkooli kui progümnaasiumi klassides üks tund nädalas (Kurvits, 1938b).

1921. aastal ilmus dokument „Algkooli õppe- ja tunnikavad“, kus põhi-eesmärgina sooviti uuendada kogu kooli üldist laadi ja vaimu. Dokumendi lõpus olevas seletuskirjas oli laulmise õppekava eesmärk laste muusikalise iseteadvuse äratamine, kõlava heli õige tekitamine, muusikaliselt ja keeleliselt õige ettekandmine ning üldise muusikateaduse tähtsamate põhijoontega tutvumine. (EV HM, 1921)

1928. aastal kinnitati dokument „Algkooli õppekavad“. Laulmise seletuskirjas olid kasvatuslikud eesmärgid lapse laulurõõmu ja -armastuse, ühis-, rahvus- ja usulis-kõlbla tunde kasvatamine. Oskuslikud eesmärgid olid kuulmise, nägemise, hääle, rütmi, meloodia, harmoonia, dünaamika ja loovuse arendamine. Muusikaõpetuse ülesanne oli kunstilise ning „kõlbla lõbu maitsmiseks“ (ilmselt on mõeldud muusikalist meelelahutust) nii isiklikus kui ka ühiskondlikus elus vajaliku lauluvara andmine (EV HM, 1928). Oluline ülesanne oli omandada elementaarne muusikateooria. Muusikaajaloolisest materjalist oleksid lapsed pidanud teadma väärtuslike eesti heliloojate teoseid, rahvaviise ja üldtuntud heliloojate laule. Samuti on dokumendis selgitatud laulu tähendust eesti rahva elus ning Eesti laulukultuuri kindlustamise vajadust. (EV HM, 1928)

Sel perioodil loodi vastuvõtlikku pinda rahva musikaalsete võimete kasvatamiseks ühise lauluvara kaudu. Oluliseks peeti varem õpitud laulude kordamist, et neid oskaksid kõik õpilased. Oldi seisukohal, et tööle tagab eduka tulemuse see, kui kooli lõpetamisel võetaks kaasa lauluvara, mis terveks eluks rõõmu toob. (EV HM, 1928)

1928. aasta dokumenti on lisandunud õppe-eesmärkidele eraldi kategooriana sõna „keskustus“, millega tähistati tänapäevast lõimingut (EV HM, 1928). See tähendab, et juba sel ajal nähti muusikaõpetuses võimalusi toetada ainetevahelist integratsiooni.

1930. aastal anti välja „Keskkooli õppekavad. Gümnaasiumi humanitaar-, reaal- ja majapidamisharu“, kus laulmise eesmärk oli arendada armastust helilise ilu vastu ja soodustada õpilaskonna ühistunde kasvatamist. „Laulmise“

juures on täpsustatud, et kuna tunnijaotusplaanis on sellele vähe aega, peaks kool organiseerima lauluvõimelistest õpilastest klassidevahelise(d) koori(d). Lisaks on soovitatud ühisüritustel kasutada võimalust ühiseks ühehäälses laulmiseks. (EV Haridus- ja Sotsiaalministeerium, 1930)

1937. aasta „Algkooli õppekavades“ oli endiselt laulmise õppeaine eesmärk arendada laulurõõmu ning muusikalisi võimeid. Erinevalt varasematest õppekavadest oli siin eesmärkidena lisatud ühis- ja rahvustunde ning isamaa-armastuse kasvatamine, mida tuleb teadlikult arendada. Oskuste ja teadmise alal oli laulmisõpetuse ülesanne vajaliku lauluvara soetamine, elementaarne muusikateooria ning ühe- ja kahehäälnelise laulmine. (EV HM, 1937)

1938. aastal kinnitati „Algkooli, keskkooli, gümnaasiumi õppekavad“ (EV HM, 1938) ning 1940. aastal „Keskkooli ja gümnaasiumi 1938. aasta seletuskirjad“ (EV HM, 1940). Neis dokumentides olid laulmise õpetuse eesmärgid jaotunud kaheks: 1) kasvatuslikud ja 2) õpetuslikud eesmärgid. Esimesse kuulusid muusikarõõmu ja -huvi säilitamine ning süvendamine, õpilaste loomulike muusikaliste eelduste arendamine, nende muusikalise arusaamise kujundamine ja musitseerimise kaudu tundeelu rikastamine. Teisena toodi välja laulmise õpetuslikud eesmärgid: kasvatusliku eesmärgi kohaselt valitud laulude õpetamine, laulmisoskuse, hääle, rütmi, tonaalsuse, meloodia, dünaamika ja harmoonia taju arendamine ning õpilaste teadlik muusika mõistmine.

1938. aastal välja antud õppekava on esimene terviklik dokument kogu üldhariduse sisu kohta. Konkreetne õppekava oli oma sisult mahukas, seega tekkis vajadus eraldi õppekava rakendusdokumendi ehk seletuskirja järele, mis ilmus 1940 (Läänemets, 1995). Kahjuks ei lubanud poliitilised arengud vastloodud tervikliku haridussüsteemi arendusega jätkata ning Eesti annekteeriti NSVL koosseisu 6. augustil 1940.

Võib öelda, et esimese perioodi eesmärgiseades saab täheldada muusikaõpetuse arengut, kus emotsionaalsest kooslaulmisest ning sotsiaalset sidusust loovast ühisest laulurepertuaarist on jõutud ka muusikalise kirjaoskuse arendamiseni. Muusikalise kirjaoskuse (ingl *musical literacy*) all peetakse selles artiklis silmas lisaks noodikirja omandamisele ka muusika mõistmiseks ning väärtustamiseks vajalikke teadmisi. Muusikaõpetus on oma eesmärgiseades olnud üles ehitatud laulmisele, millele on aja jooksul lisatud erialaseid praktilisi oskusi. Põhjalik muusikateoreetiline materjal, millel on tollaegsetes laulmise õppekavades suur rõhk, on ilmselt arendanud õpilaste laulmisoskust ja püüdlusi saavutada kunstiliselt kaunis ettekanne. Mida kindlamaks muutus EV, seda olulisemaks sai ka väärtuskasvatus muusikaõpetuse kaudu. Järjest enam süvenesid teadmised ja praktilised oskused ning hakati hindama muusikakultuuri potentsiaali isiksuse arenguks.

Muusika õpetamisest ENSV üldhariduskoolide aineprogrammides 1940–1991

Selle perioodi analüüs põhineb ENSV aineprogrammidel, mida anti tihti välja kordustrukkidena. Perioodi uurimisel sai dokumentide analüüse kombineerida ainespetsialistidega (n = 5) läbiviidud intervjuudes kogutud materjaliga.

ENSV perioodi algust iseloomustab regulaarset õppetööd mittevõimaldanud II maailmasõda. Kuigi juba 1940/1941 anti välja Hariduse Rahvakomisariaadi kinnitatud „Keskkooli õppekavad“, taastus tavapärase õppetöö alles 1945/1946. õppeaastaks, nüüd juba uue, nõukoguliku ideoloogia kohaselt. See nägi ette õppetööd, mis oleks „sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik“ (Leppik, 2019). Muusikaõpetust käsitleti tihti muusikalise kasvatusena, mis oli üleliidulistes tüüpõppeplaanides kohustuslik vaid seitsmenda klassini. Tänu ENSV ministeeriumi headele suhetele Moskva kolleegidega suudeti muusikaõpetus koolides siiski fakultatiivtundide arvel keskkooli lõpuni säilitada (Uuet, 2018). Üldhariduskoolide töö põhines õppeplaani, kus sätestati õppeaeg nädalataundides. Õppekava ja ainekavade asemel esitati õppe-eesmärgid ja sisu aineprogrammides, mida regulaarselt uuendati.

1940/1941. aasta „Keskkooli õppekava“ (ENSV HM, 1940) eessõnas käsitleti nn ülemineku-õppekavade kasutuselevõttu. Oluline oli silmas pidada, et toimuks pidev üleminek NSVL haridussüsteemile. 1940/1941. õppeaastaks välja antud dokument oli oma struktuurilt raamõppekava, milles oli õppe sisustamine jäetud õpetaja ülesandeks. On ka mainitud, et üleminekust uutele tunni- ja õppekavadele tingitud asjaolude tõttu osutub paratamatult vajalikuks käsitleda teemasid pealiskaudsemalt. Rõhutada tuli kindlate teadmiste omandamist konkreetsetes aines ja kogu õppetöö kvaliteedi tõstmist ENSV-s. (Hariduse Rahvakomissariaat, 1940)

Pärast II maailmasõda oli põhiorõhk sõjajärgsel üldhariduskoolide taastamistööl, mis tähendas eelkõige koolihoonete renoveerimist, õppevara koostamist ja uute kvalifitseeritud õpetajate koolitamist vangistatute, sõjas hukkunute ja emigreerunute asemel.

1946. aastast pärineb esimene ENSV haridusministeeriumi välja antud ja kinnitatud dokument „Keskkooli õppekavad. Laulmine. 1.–11. klassile“ (ENSV HM, 1946). See erines pealkirja ja struktuuri poolest järgnevatel aastatel programmidest, kuna alates 1955. aastast esitati need eraldi algkoolile ja keskkoolile. Olenemata aastakäigust oli eesmärkidest olulisim kommunistlik kasvatus muusika ja laulmise kaudu. Ühegi dokumendi eesmärkide hulgast ei puudunud armastus tolleaegse nn kodumaa vastu. Kommunistliku kasvatus eesmärgid esitati läbivalt programmide kirjeldustes, sh eraldi soovitusliku ja kohustusliku repertuaarina (ENSV HM, 1946). Õppeaine eesmärk oli äratada huvi muusika

ja laulmise vastu, arendada elementaarseid muusikalisi oskusi, kujundada esteetilist kunstimaitset ning kõlbelist inimest.

1953. aasta algkooli laulmise aineprogrammi sihid olid samasisulised kui 1953/1954 õppeaastaks mõeldud seitsmeklassiliste koolide ja keskkoolide programmides (ENSV HM, 1953a; 1953b). Enamasti algavad algkoolide programmid õppeplaaniga, kus esitatakse õppeainete tundide arv nädalas. 1953. ja 1954. aasta (ENSV HM, 1954) programmide tunnitabeli all on märkusena lisatud kaks tundi koorilaulu nädalas iga nelja klassikomplekti kohta. 1953. aasta „Seitsmeklassiliste koolide ja keskkoolide programmi“ alguses puudub tunni- jaotustabel, kuid koorilaulu kirjeldatakse meetoodilise juhendi osas (ENSV HM, 1953b). Võib eeldada, et koorilaulu peeti tavapäraseks ning see oli ilmselt kohalikul initsiatiivil põhinev rahvusliku momendi ärakasutamine. 1955–1959 esitatud algkoolide laulmise aineprogrammid olid põhiliselt kordustrükid (ENSV HM, 1955a; 1956a; 1957a; 1958a; 1959a). Läbivalt on peetud laulmist õppeaineks, mille kaudu õpilasi esteetiliselt kasvatada. Peamisteks eesmärkideks olid õige ja ilmeka laulmine ning selle süsteemne õpetamine alates esimesest klassist. Muusikaoskuste juures märgiti muusikalise kuulmise, mälu, tähelepanu ja kujutluste arendamist, huvi ning armastuse äratamist muusika vastu. Lisaks saadi algkoolis elementaarseid teadmisi laulude noodist õppimiseks. Seletuskirjas on esitatud laulmise tunni olulised komponendid: kooris laulmine, muusikaliste teadmiste ja oskuste arendamine, muusika kuulamine ja algkooli kahes esimeses klassis ka liikumine muusika ning laulmise järgi. Neist viimane, „muusikaline liikumine“, oli esimest korda aineprogrammis esitatud 1955. aasta dokumendis (ENSV HM, 1955a).

1958. aasta algkooli programmi seletuskirjas mainiti esmakordselt ka kooliraadiot (ENSV HM, 1958a). Oluline oli, et õpetaja kasutaks kõiki kooliraadio võimalusi, eriti neid, mida pakkusid muusikasaated. Samas dokumendis esineb ka lõikude kopeerimisel tekkinud vigu, mis on ilmselt tekkinud kiirustamise või kordustrükkide teksti kopeerimisega.

Sel perioodil koostati uue süsteemi rakendamiseks ka katseprogramme. Muudatused olid enamasti tingitud uuendustest õppevaras, õppekirjanduses, kooli reguleerivates seadustes jmt. 1959/1960. aasta katseprogrammi eesmärgiseade erines eelnenud programmidest vähe. Nimetatud dokumendist oli välja jäänud esimene lause „Muusikaline kasvatus koolis on õppeaineks, mille kaudu teostatakse õpilaste esteetilist kasvatamist“. Laulmise programmi seletuskiri jätkus eelnevates dokumentides esitatud eesmärkidega. Oluline muudatus oli tunni- jaotustabelis, kus esimeses klassis oli kaks laulmistundi, järgnevates algklassides aga üks tund (ENSV HM, 1959a).

Järgmine programm anti välja 1963/1964. õppeaastaks (ENSV HM, 1963). Sisuliselt olid eesmärgid kattuvad, tagasi oli pandud õpilaste esteetiline kasvatus

ning seni kasutatud nimetus „laulmine“ oli asendatud „muusikalise kasvatusega“. Eraldi ei esitatud koorilaulu tunde ja puudus ka nende metoodiline juhend, kuid mainiti, et igal koolil peab olema koolikoor, võimalusel orkester ja mitmesugused ansamblid. 1969. aasta programmi uus eesmärk – JO-LE-MI-süsteemi rakendamine – põhines eelnenud koolikatsetusel (ENSV HM, 1969a).

1964. aasta algkooliprogrammid algasid tavapärase ideoloogilise eesmärgiseadega, milles rõhutati muusikateadmiste ja -oskuste rakendatavust koolielu üritustel (koolipeod, koosolekud, oktoobrilaste ja pioneeride koondused, ekskursioonid, matkad) (ENSV HM, 1964). Oluliseks peeti, et ka teistes ainetundides ning õpilaste kodudes kõlaksid koolis õpitud laulud.

Muusikaõpetus keskkoolides

1946. aasta dokumendile järgnes 1951. aastal „Seitsmeklassiliste koolide ja keskkoolide programmid“, mille seletuskirja alguses on üldiselt välja toodud eesmärgid ja laulmise õpetamise sihid. Eraldi punktidenä esitati laulmise õppimise eesmärgid, kuid võrreldes järgnevate keskkooliprogrammidega ei olnud need jaotatud kunstilise ja esteetilise kasvatuse ning õpetuslikeks eesmärkideks. 1955. aastast muudeti dokumendi nimetust („Keskkooli programmid“) ning aineprogrammi struktuuri. Sel perioodil esines palju terminoloogilist segadust, millest annavad tunnistust ka 1955. ja 1956. aasta dokumendid „Keskkoolide programme“. Nendes oli seletuskirjade pealkiri endiselt „laulmine“, kuid teksti sees kasutati 1955. aasta dokumendis õppeaine nimetust „muusika ja laulmine“ ning 1956. aasta programmis nimetust „muusikaõpetus“ (ENSV HM, 1955b; ENSV HM, 1956b). Lisaks oli keskkooliprogrammides esitatud kunstilise ja esteetilise kasvatuse eesmärkidele lisatud väljend „nõukogude patriotismi, internatsionalismi ja rahvustunde süvendamine“. Muudatused olid ka üldhariduskooli muusikaõpetuse komponentides, kus 1955. aasta dokumendis esitatud „kooris laulmine“ oli asendatud „laulmisega“ (ENSV HM, 1955b).

Sarnaselt 1955. aasta keskkooliprogrammiga peeti ka 1956. aastal oluliseks klassikooride ja orkestrite moodustamist. Aastatel 1955–1959 välja antud keskkooliprogrammid olid sarnaselt algkooliprogrammidega kordustrukid, kus esines vaid redaktsioonilisi muudatusi. Sisuliselt oli suurim erinevus 1956. aasta programmis, kus märgiti, et koolides võiks tegutseda kooliorkester ning huvi korral ka rahvapilliorkester. 1957. ja 1958. aastal soovitati rahvapilliorkestri asemel moodustada keelpilliorkester (ENSV HM, 1957b; 1958b). Kuigi üldjoontes oli 1958. aastal välja antud keskkooliprogramm kordustrukk, oli taas muutunud õppeaine nimetus. Kui eelnevates dokumentides olid kasutusel väljendid „laulmine“, „laulmine ja muusika“ ning „muusikaõpetus“, siis 1958. aasta dokumendis kasutati „muusikalist kasvatust“ (ENSV HM, 1958b). Kuigi õppeaine nimetust muudeti, siis sisuliselt need ei eristunud.

Muusikaõpetuse kontekstis oli märkimisväärne 1964. aastal toimunud ISME konverents, mis oli pühendatud ungari pedagoogi Zoltán Kodály rollile riigi muusikakultuuris ja tema relatiivsele laulmisõpetuse süsteemile. Kuna Ungari kuulus sotsialistlikku leeri, siis sai seal osaleda ka kümme inimest Eestist, nende hulgas Heino Kaljuste ja Riho Päts, kellest viimane tegi ka ettekande. Konverentsilt naasis Kaljuste vaimustununa sealsetest kooridest. Entusiastliku muusikaõpetajana soovis ta ka siin relatiivset süsteemi rakendada ja pöördus haridusminister Ferdinand Eiseni poole, kes üsna varsti Ungarisse sõitis, veendumaks sealse muusikaõpetuse edukas korralduses. Tänu ministeeriumi toetusele koostati Eestis juba sama aasta sügisel eraldi aineprogrammid muusikakallakuga klassidele, kus laulmisõpetust oli viis kuni seitse tundi nädalas.

„Selle infoga laekus ta ministri juurde ja tegi selgeks, et meil on niisugust süsteemi vaja. Me peame /.../ looma muusikakallakuga klassid. Selle aja /.../ 60ndate alguses natukene see NL poliitika lödvenes ja midagi sai hakata muutuma, ise tegema. Ja siis oli nii, et Ferdinand Eisen kuulas jutu ära. Teadaolevalt sõitis ise Ungarisse kohale. Ja kui ta sealt tagasi tuli, siis nad otsustasid, et alustame. Kujutage ette, et 1964. aasta sügisel avanes esimene klass juba Tallinna 22. koolis ehk Westholmis.“ (C1)

Süvaklassidega paralleelselt toimusid üldhariduskooli muusikaõpetuse tunnid üks kuni kaks korda nädalas. Intervjuudest selgus, et sel perioodil oli muusikaõpetus soositud õppeaine, mis toetas variõppekavana eestlastele nii olulist rahvuslikku identiteeti.

„Et see terviklik süsteem on hästi oluline ja ei saa salata, et see aeg, oli see siis Tsaari-Venemaa aeg või ka hiljem NL režiim, kus Eesti pidi hakkama saama. Muusika oli justkui selline peidetud vastuhakk või see, mis tegelikult väga oluliselt eesti rahva ja rahvuse elus ja eesti kultuuri elus hoidis.“ (C3)

Intervjueeritavad on rõhutanud ENSV HM ja ministri toetust. Tänu sellele suudeti säilitada eestikeelne muusikaõpetus ja kohalik õppevara, mis oli üleliidulisel tasandil unikaalne.

„Eelkõige ma näen seda väga kõrgel poliitilisel tasemel. Sest Ferdinand Eisen /.../ väga toetas, ja kui ma ei eksi, siis ta käis isegi koos Heino Kaljustega Moskvast, seismas muusikahariduse eest. Küllap need mehed teadsid, mis väärtus, mis olulisus muusikaõpetusel ja selle säilimisel tegelikult on.“ (C3)

„Ja no kes vähegi Eesti kultuurilooga, ajalooga, pedagoogika ajalooga oli tuttav, mida Ferdinand Eisen kahtlemata oli, siis küllap ta taipas, kuivõrd oluline on see laulupeoliikumine. Nad said ka väga hästi aru, et see laulupeoliikumine lihtsalt tühjal kohal ei saa lõputult püsida. Või no selles mõttes, et seda toetaks /.../ tavalise üldhariduskooli muusikaõpetus.“ (C3)

1966. aastal muutusid aineprogrammid veelgi ideoloogiakeskemaks ja sissejuhatavates lõikudes kasutati varasemast rohkem loosungeid. Seletuskirjade lõpus olid uuendusena nõudmised I–IV klassi lõpetajatele, mis sisaldasid juba relatiivse süsteemi illustratsioone. Sama aasta aineprogrammi olid lisatud ka soovitud klassiväliseks muusikaliseks tegevuseks. (ENSV HM, 1966)

1967. aasta kaheksaklassilise kooli aineprogramm muusikalises kasvatuses sisaldas märksa rohkem eesmärgiseadest lähtuvaid muudatusi: suurenes aine- maht ja noodiõpetus algas juba I klassis; III klassis jõuti kahehäälse laulmiseni; VII–VIII klassis lauldi kolmehäälselt. 1967. aasta programmid (ENSV HM 1967a; 1967b) lubasid õpetajatele laulude õpetamisel kaht erinevat varianti: 1) absoluutne süsteem või 2) relatiivne süsteem. Programmi nõuded olid ainult orientiiriks ning pidi arvestama, et kõikides klassides pole võimalik neid tulemusi saavutada (erandiks I klass). Dokumendis käsitleti esmakordselt ka hindamist ja samal aastal ilmus muusika arengulugu käsitlev metoodiline juhend IX–XI klassidele (ENSV HM, 1967c).

1969. aasta algklasside programmis oli laulmise eesmärk tundeelu arendamine ja õpilaste kasvatamine muusikalise elamuse kaudu. Laulude õpetamiseks oli kolm erinevat meetodit: 1) õppimine instrumendi ja õpetaja hääle järgi, 2) laulu õppimine käemärkide, noodi ja noodinimede järgi, 3) laulude õppimine kuulmise järgi. Eraldi alapealkirjaga olid esitatud ka muusikalised mõisted. Samal aastal välja antud kaheksaklassilise kooli programmides oli laulude õpetamiseks relatiivne süsteem. See tähendas üleminekut kohustuslikule relatiivsele süsteemile. (ENSV HM, 1969b)

1970. aasta algklasside programmides oli kirjutatud, et käemärkidega laulmine algab II klassist. Abiks võeti rändnoot ja õpetajal soovitati lugeda Riho Pätsi „Muusikaline kasvatus üldhariduskoolis“ ning ajalehte Nõukogude Õpetaja, kus oli eraldi teemana välja toodud „Kool ja muusika“. (ENSV HM, 1970)

1971. aastast alates oli algklasside muusikaõpetus esitatud I–III klassile (ENSV HM, 1971a). 1971/1972. õppeaastaks avaldati IV klassidele mõeldud aineprogrammid eraldi brošüürina, kuna neis oli tehtud täiendusi kolmes aines, kuid muusikat õppeainena need ei puudutanud (ENSV HM, 1971b).

1972. aasta algklasside programmis kandis õppeaine nimetust „muusikaõpetus“ (ENSV HM, 1972a). Õppe-eesmärkide hulgas peeti oluliseks, et see tooks laulu lähemale õpilaste tunde- ja mõttemaailmale. Lauluõpetuse meetoditest lisandus varem lubatud kolmele ka neljas: nootide järgi õpetamine. Sama aasta kaheksaklassilistele koolidele mõeldud aineprogrammid sisaldasid eraldi lõiku „töö muusikalises arengus mahajäänud õpilastega“, mida võib seostada üldise eesmärgiga parandada õppeedukust kõikides ainetes (ENSV HM, 1972b).

1974. aasta kaheksaklassiliste koolide aineprogrammis (ENSV HM, 1974) polnud enam eesmärgiks omandada põhilauluvara, kuid see toodi tagasi

aineprogrammidesse 1980. aastal, mil muudeti ka kohustuslikku ühislauluvara ning muusika kuulamiseks ettenähtud palu (ENSV HM, 1980).

1984. aasta kaheksaklassiliste koolide ja keskkoolide programmid algasid tähelepanekutega õpetajale, kus oli selgitatud, miks vähendati õpilaste muusikateadmiste ja -oskuste nõudeid ning pandi suurem rõhk muusika kuulamisele. Seoses uue lauliku väljaandmisega muudeti ka III klassi programmi ning X klassi muusika kuulamise repertuaari (ENSV HM, 1984).

1986. aastast tehti terminoloogiline muudatus aineprogrammide pealkirjades ning esimest korda kasutati mõistet „üldhariduskool“. Sama aasta algklasside aineprogrammid esitati eraldi I–III ja IV klassile. Muudatust selgitati üldharidus- ja kutsekoolireformiga, mille kohaselt alustati 1986/1987. õppeaastast vabariigi üldhariduskoolides ja lasteasutustes kuueaastaste laste süstemaatilist õpetamist. (ENSV HM, 1986)

1990. aastal anti välja algklasside programm nelja-aastasele algõpetusele, kust olid välja jäänud muusika ja kehaline kasvatus, mis ilmusid eraldi brošüüridena (ENSV HM, 1990). Üleminekuprogramm muusikaõpetuses ilmus 1991. aastal, kus selgitati muudatusi seoses õppevara uuendamise (EV HM, 1991). Oluliselt täiustus ka muusikaõpetuse eesmärk, milleks sai lapse toomine muusikamaailma ning muusikakultuurilise aluse rajamine. Tähtis eesmärk oli rikastada õpilaste tundeelu ning kujundada muusikalist maitset ja hindamisoskust. Muusikaõpetuse kaudu äratati huvi aine vastu, selleks kasutati muusika kuulamist, kujutlusvõimet, mälu ja fantaasiat. Oluline oli arendada aktiivset ja emotsionaalset vastuvõtuvõimet ning esinemisoskust. Muusika algõpetus lähtus päris elu ja muusika seoste avastamisest, oma rahva muusikakultuuri omandamisest ja väärtustamisest. Vanemates klassides jätkus laste muusikaliste ja loominguliste võimete arendamine praktilise musitseerimise kaudu.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et NSVL perioodi muusikaõpetuse peamine eesmärk oli kommunistliku noore kasvatamine muusika ja laulmise kaudu. Selle järgi valiti tundidesse repertuaar ning ajalooliselt „õiged“ heliloojad. Õpetajatele anti õpetamiseks konkreetset juhised, ka eesmärgid olid üsna täpselt ette kirjutatud. Vaatamata nõukogulikule retoorikale säilis ENSV-s kõrgetasemeline muusikaharidus. Selle tagas kohalike haridusjuhtide ja muusikaõpetajate töö, mis põhines süstemaatilisel muusikaõpetusel ja muusikateadmiste ning -oskuste järjepideval kujundamisel. Muusikaõpetuse eesmärkide saavutamisel olid selle komponentideks kooris laulmine, muusikaliste teadmiste ja oskuste arendamine ning muusika kuulamine. Eelnevale loetelule lisandus alates 1955. aastast esimeses ja teises klassis muusikaline liikumine. Ilmselt tingis põhjalik ja lõimitud muusikaõpetus õpilaste ainespetsiifiliste oskuste arengu, mille tulemusel võis paraneda ka laulmise kvaliteet. Loomulikult ei saa alahinnata muusikaõpetajate koolitust ning muusikapedagoogika uuendajaid eesotsas professorite Riho Pätsi

(1899–1977) ja Heino Kaljustega (1925–1989), kes koostasid lisaks õppevarale ka juhendmaterjale muusikaõpetajatele. Ajavahemikus 1964–1990 avardus muusikaõpetuse eesmärgiseade seoses relatiivse süsteemi rakendumisega Eesti üldhariduskoolide muusikaõpetuse tavaklassides. Jätkuvalt olid muusikaõpetuse eesmärgid kujundada laulmisoskust, korraldada kooliorkestrite ja kooride tööd ning edendada klassivälist muusikalist kasvatust.

Muusika taasiseseisvunud Eesti üldhariduskoolide riiklike õppekavade ainekavades 1991–2023

Taasiseseisvunud EV-s anti esimene „Eesti põhi- ja keskkhariduse riiklik õppekava“ koos ainekavadega välja aastal 1996 (EV valitsus, 1996). Järgnevalt analüüsitavad dokumendid on varasematega võrreldes erineva struktuuriga.

1996. aastal koosnes riiklik õppekava üldosast ning selle lisadena anti välja 15 erinevat õppeainet, kus „Lisa 10“ oli muusika, mis koosnes eraldi põhikooli ja gümnaasiumi ainekavast. Eesmärgiseade oli sõnastatud järgmiselt: põhikooli muusikaõpetusega taotletakse, et õpilane musitseerib aktiivselt, laulab pingevalt ja loomulikult, omandab muusikalise kirjaoskuse ja kuulamiskogemuse, rikastab muusikaelamuste kaudu oma tundeelu ning kujundab muusikalist maitset. Eesmärkide täitmiseks olid muusikaõpetuse komponentidena ette nähtud hääle- ja muusikateadmiste ja -oskuste omandamine, laulmine, muusika kuulamine, rütmiline liikumine, mäng lihtsamatel lastepillidel ning improvisatsioon. Sellest loetelust viimased olid muusikaõpetuse ainekavas esimest korda (EV valitsus, 1996).

Samas õppekavas (1996) sisalduva gümnaasiumi ainekava eesmärgid olid, et õpilane rakendab põhikoolis õpitud muusikalisi teadmisi ja oskusi musitseerimisel, uute laulude õppimisel, muusikaajaloo käsitlemisel ning muusika analüüsimisel. Sarnaselt põhikooli ainekava eesmärkidega peeti ka gümnaasiumis oluliseks pingevara ja loomulikku mitmehäälset laulmist, millele on lisatud selge diktsioon ning pehme kõla. Kõikides vanuseastmetes peeti eesmärgina oluliseks ka tundeelu rikastamist muusikaõpetuse kaudu. Erinevalt põhikoolist oli gümnaasiumi vanuseastme õppe-eesmärkides kirjeldatud orienteerumist eri ajastute muusikastiilides, -žanrites, -vormides ning olulisemate heliloojate ja nende loomingu tundmist. Lisaks kujundati muusikaõpetuse kaudu iseisva töö oskusi (nt referaatide, uurimistöõde jm koostamisega) ning kasvatati kontserdipublikut.

2002. aastal anti välja „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava“ (EV valitsus, 2002). Selle sisukorras olid 21 õppeaine ainekavad. Muusika ainekava koosnes viiest eraldi peatükist: 1) üldalused; 2) ainekava 1.–3. klassile; 3) ainekava 4.–6. klassile; 4) ainekava 7.–9. klassile ja 5) ainekava gümnaasiumile.

Esimene alapeatükk algas põhjaliku kirjeldusega muusikaõpetuse olemusest, hõlmates nii põhikooli kui ka gümnaasiumi muusikaõpetust. Sarnaselt 1996. aastal esitatud ainekava eesmärkidega oli esiplaanil õpilaste tundeelu rikastamine. Uus eesmärk oli tasakaalustatud isiksuse arendamine loomaks terviklikku maailmapilti ning muusikakultuurilist alust. Üldalustes oli muusikaõpetuse eesmärk säilitada ja kanda edasi rahvuslikke kultuuritraditsioone, milles on oluline koht koorilaulul ja pillimängul ning kaasaja muusika tutvustamisel.

2002. aastal välja antud dokumendis taotleti põhikooli muusikaõpetuse õppe-eesmärkidega õpilaste vokaalsete võimete arendamist, loovust, algatusvõimet, katsetamisjulgust, improvisatsioonivõimet laulmises, rütmilises tegevuses ja pillimängus. Aktiivse musitseerimisega omandati muusikalise kirjaoskuse põhialused. Lisaks seati eesmärkideks veel muusikalise mõtlemise, eneseväljendusoskuse ja analüüsivõime arendamine, muusikaliste väljendusvahendite kasutamine praktilisel musitseerimisel ning muusika kuulamisel, mis lubab oma arvamust põhjendades muusikale hinnangut anda. Põhjalik õppetegevuste kirjeldus rõhutas ühiselt ja kooris laulmise tähtsust kõigis vanuseastmetes.

Võrreldes põhikooli muusikaõpetuse ainekavaga oli gümnaasiumis lisaks musitseerimisele oluline osa ka muusikaajalool: eesmärk oli tundma õppida stiilide, kõlastruktuuride ja vormide mitmekesisust ning nende seoseid kultuuriloo tähtsamate ajaloosündmuste, kunsti ja kirjandusega. Eraldi eesmärgiks oli maailma ning eesti muusikapärandi tundmaõppimine ja väärtustamine, mille kaudu kujundati arusaama muusikast kui suhtluskeelest rahvaste vahel.

Gümnaasiumis pidi õpilane rakendama varem omandatud teadmisi ja oskusi muusika analüüsimisel, musitseerimisel ning ühistes muusikalistes tegevustes. Sarnaselt põhikooli muusikaõpetuse ainekava õppe-eesmärkidega peeti gümnaasiumis oluliseks tundeelu rikastamist muusikaelamuste kaudu. Selleks soovitati külastada kontserte ja muusikalavastusi, õppides neid kriitiliselt kuulama, hindama ning oma kogemusi põhjendatult analüüsima. Gümnaasiumi õppe-eesmärkidega taotleti, et õpilane hindab muusikat kui kultuuriväärtust indiviidi ja ühiskonna arengus ning omandab tervikpildi kultuuri arengust, tundes erinevaid kultuure.

Järgmised õppekavad anti välja 2011. aastal eraldi dokumentidena: 1) põhikooli riiklik õppekava ja 2) gümnaasiumi riiklik õppekava, mille lisadena on esitatud ainevaldkondade kavad, kus muusikaõpetus koos kunstiõpetusega kuulub „Kunstiainete“ valdkonda (EV valitsus, 2011a; 2011b).

Sarnaselt 1996. ja 2002. õppekavadega taotletakse ka 2011. aasta põhikooli riiklikus õppekavas kasvatus- ja õppe-eesmärkidena, et põhikooli lõpetades tunnevad õpilased muusikast rõõmu ning tunnetavad, teadvustavad ja arendavad musitseerimise kaudu oma võimeid. Oluline on, et õpilased tunnevad

huvi muusika kui kunstiliigi vastu ning kujundavad oma esteetilist maitset. Muusikaõpetuse kaudu õpitakse mõtlema ja tegutsema, väljendades end loovalt muusikaliste tegevuste kaudu, ning õpitakse muusikat väärtustama kultuuri ja igapäevaelu rikastajana.

Erinevalt varasematest õppekavadest on nüüd uus eesmärk saavutada pädevus muusikateoste autorsuse väärtustamisel ning infotehnoloogia ja meedia loodud keskkondade tundmisel. Samuti peetakse oluliseks Eesti ja paikkonna tuntumate heliloojate ning interpretide tundmist.

Ainespetsiifikat ja õpilaste eakohasust arvestades on 2011. aastal välja antud põhikooli riiklikus õppekavas esitatud ka erinevate vanuseastmete õppe- ning kasvatusesmärgid. 2011. aasta gümnaasiumi riikliku ainekava eesmärkidega taotletakse, et õpilased on teadlikud muusika olulisusest suhtlemises, ümbritseva maailma mõtestamises, mõjustamises ja kujundamises, arvestades kaaslasti ning väärtustades koostööd. Gümnaasiumi lõpetaja mõistab muusikat tähtsa osana inimkultuuris, teadvustades end rahvuskultuuri kandjana, kes oskab kasutada ka nüüdisaegseid IKT-vahendeid, järgides intellektuaalse omandiga kaasnevaid õigusi ning kohustusi. Lisaks orienteerutakse heliloomingu, interpretatsiooni, muusikapedagoogika ja teiste muusikavaldkonna edasiõppimisvõimalustes.

Alates 2014. aastat kuulutas Haridus- ja Teadusministeerium riiklike õppekavade arenduse pidevaks. See tähendab vajaduspõhiseid muudatusi, mille kaudu soovitakse laiendada koolide ja aineõpetajate autonoomiat tegevuste korraldamisel. Praegu ajakohastatakse riiklikke õppekavasid, asjakohane määrus võeti vastu 23. veebruaril 2023 (EV valitsus, 2023).

Läbiviidud intervjuudes rõhutatakse praeguse muusikaõpetuse rolli isiksuse arengus, mis läbi kujunevad individuaalsed identiteedid.

„See rikastab inimest, tema tundemaailma ja me ei tohi seda võimalust mööda lasta koolieelsest east peale. Samas annab talle teadmisi, õpetab mõtlema. Sotsiaalseid oskuseid omandama sellisel, mitte märgatavalt sundsunniviisiliselt, see kõik tuleb sellega seoses.“ (C4)

Samuti on intervjuueeritavad rõhutanud laulmise järjepidevuse ja laulupidude traditsiooni olulisust.

„Minu meelest kõige olulisem on säilitada traditsiooni, sest väga lihtne on midagi lõhkuda ja midagi kinni panna või midagi ära lõpetada, aga väga keeruline on hakata seda taas üles ehitama. /.../ toimub nagu kultuurikatkestus, seda on väga keeruline korvata. See võiks olla see tarkus minu meelest, et igal juhul püüda säilitada seda, mis meil on, sest see on erilise väärtusega. Ega siis nüüd ilmaasjata ei ole Balti riikide laulupidude traditsioon kantud UNESCO maailmapärandisse.“ (C3)

Arutelu ja järeldused

Eesmärgiseade dünaamika tugineb teoreetilises osas kirjeldatud taksonoomiatele, millele vastavalt on muusikaõpetuses võimalik rakendada nii B. Bloomi kognitiivset (teadmised, oskused), D. R. Krathwohli jt afektiivset (väärtused, hoiakud) kui ka A. J. Harrow' psühhomotoorset (liigutused) taksonoomiat.

Sellest uurimusest saab järeldada, et muusikaõpetus on läbi aegade oma positsiooni riiklikes õppekavades säilitanud. EV esimese perioodi muusikaõpetuse eesmärkidest, mis olid vajalikud rahvusliku haridussüsteemi loomisel, on tänaseks jõutud individuaalsete ja kollektiivsete identiteetide ning mitmekülgsema muusikalise kirjaoskuseni. Vabariigi loomisest alates on laulmise kaudu haritud uusi põlvkondi nii väärtuskasvatuse aspektist kui ka aine-teadmiste ja -oskustega. EV esimesel perioodil eristati eesmärgid kasvatulike ja õpetuslike sihtidena. Täpsem ainespetsiifiline sisu oli üles ehitatud laulmisoskuse arendamisele. Seetõttu on õppekavades suur osakaal muusikateoreetilisel materjalil, mille mõistmine on parema laulmisoskuse teenistuses. Kuna siinne uurimus käsitleb eesmärgiseade kujunemist, jääb täpsem õppesisu analüüs artiklist välja.

Nõukogude perioodil muutus laulmisõpetuse eesmärgiseade ning üldhariduslikus koolis sai muusikalisest kasvatusest kommunistliku kasvatusvahend. Siiski peeti olulisteks väärtuskasvatust ning aineteadmiste omandamist, mis on eraldi taotlustena esile tõstetud. Läbivalt on tähtis armastus ja huvi muusika vastu ning õpilaskonna ühis-, rahvus- ja isamaatunde kasvamine, mida on erinevate perioodide identiteediloomes järjepidevalt oluliseks peetud. ENSV perioodil rakendus üldhariduskoolides relatiivne noodiõpetus ning loodi muusika süvaõppeklasse, mistõttu arenes ka õpilaste laulmisoskus. Aja jooksul on muusikaõpetusse lisandunud erinevaid ainekomponente, mis tervikuna moodustavad muusikalise kirjaoskuse (ingl *musical literacy*). Selline mitmekesine õpetus toetab muusika mõistmist ning arendab õpilaste praktilisi musitseerimisoskusi.

Taasiseseisvunud EV-s välja antud riiklikud õppekavad seisavad eesti rahvuse ja kultuuri säilimise ning arenemise eest. Haridussüsteem peab tulema toime pideva innovatsiooniga, mis arvestab OECD soovitusi pädevuste kujundamisel (Rychen & Salganik, 2003). On märgata globaliseerumise mõjutusi ning rahvusvahelistumisest põhjustatud kultuuride mitmekesistumist, kuid kahjuks vähendab aktiivne üleilmastumine väikekultuuride rolli. Samuti soosib digitaliseeruv maailm õppeaineid, mis on rahvusvahelised (STEM – *Science, Technology, Engineering, Math*), tõrjudes sellega humanitaarained. Selline suundumus vähendab ühiskonnas üldnimlike väärtuste hindamist ning emotsioonide olulisust täisväärtusliku eluosana. Juba praegu on tehnikast küllastunud

maailmas näha vaimset tasakaalutust ning liigset ärevust. Seetõttu on eriti oluline, et riiklikes õppekavades säiliks meie kultuuri ja üldinimlikke väärtusi soosivate õppeainete süsteemne ning põhjalik õpetamine. Eriti tähtis on leida riiklikus õppekavas tasakaal oma rahvuse ja (kooli)kultuuri säilitamise ning innovatsiooni vahel.

Uurimuse tugevuseks võib pidada kogutud andmestikku ja analüüsi, mis kirjeldab muusikaõpetuse eesmärgiseade dünaamikat ning aitab kavandada muusikaõpetust tulevikus. Eesmärgiseade kujunemislugu lubab uurimistöö järgmise etapina võrrelda õppesisu ja eesmärgiseade vastavust ning teisi õppekava komponente. Uurimuse piiranguks on asjaolu, et Eesti on väheseid riike maailmas, kus muusikaõpetus on üldhariduse kohustuslik õppeaine täistsükli ulatuses, mistõttu puuduvad varasemad sarnased uuringud.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Eesti üldhariduskoolide muusikaõpetuse areng on olnud järjepidev ja kvalitatiivselt mitmekesisuse suunas pürgiv. Üldhariduskoolide muusikaõpetus on toetanud koorilaulu traditsioonide ja laulupidude järjepidevust, mis loob ühise repertuaari ning emotsionaalse kogemusega põlvkondade sotsiaalset sidusust. Väiksearvulise rahvana on eriti oluline vältida mistahes kultuurikatkestust. Mõtestatud ja tänases ühiskonnas realistlik eesmärgiseade muusikaõpetuseks üldhariduskoolis tagab muusika-kultuuri jätkusuutlikkuse.

Tänuõnad

Suur tänu juhendajatele, retsensentidele, EPAM-ile ja intervjueritutele.

Kasutatud kirjandus

- Autio, T. (2022). Making Finnish Kinds of People: Curriculum Knowledge as an Amalgam of Science, Politics, and Secular Lutheranism in The Finnish Variant of Egalitarian Nordic Welfare Society. In W. Zhao, T. S. Popkewitz, T. Autio (Ed.), *Epistemic Colonialism and the Transfer of Curriculum Knowledge across Borders. Applying a Historical Lens to Contest Unilateral Logics* (pp 137–157). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429323027-12>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Ernits, T. (2003). *Muusikaõppekirjandus ja laulmisõpetus saksa õppekeele koolides Eestis aastatel 1860–1914*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Erss, Maria (2020). Eesti taasiseseisvumisjärgne õppekavaarendus euroopaliku didaktika ja anglo-ameerika curriculumi risttuules. Mati Heidmets (toim), *Haridusmõte*, 54–94. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

- Haljasorg, H. (2017). *Ajaloo õppeaine eesti õppekeelega üldhariduskoolide õpetamise plaanis, õppekavades ja aineprogrammides 1874–2016. Ajaloolis-analüütiline käsitus*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Hoque, M. E. (2016). Three domains of learning: Cognitive, affective and psychomotor. *The Journal of EFL Education and Research*, 2, 45–52.
- Kafol, B., Denac, O., Žnidaršič, J., & Zalar, K. (2014). Analysis of music education objectives in learning domains. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 186, 95–104. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.069>
- Kalamees-Ruubel, K. (2014). *Eesti keele ja kirjanduseõpetuse roll Eesti õppekeelega üldhariduskooli õppekavas 1917–2014. Ajaloolis-analüütiline käsitus*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Kiilu, K. (2009). *The development of the concept of music education in Estonian kindergartens, 1905–2008: A historical-critical overview*. Helsingi Ülikool.
- Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into Practice*, 41(4), 212–218. <https://doi.org/10.3102/0034654321998072>
- Kruger, J., & van Merwe, L. (2012). Learning about the world: Developing higher order thinking in music education. *The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa*, 8(1), 63–88. <https://doi.org/10.4102/td.v8i1.6>
- Krull, E. (2020). *Õppekava koostamise lähtealused: teooria ja praktika*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kurvits, A. (1938a). Eesti rahvahariduse ja kultuuriala korraldus. Riigi trükikoja trükk ja kirjastus. *Avalike algkoolide seadus* (lk 56).
- Kurvits, A. (1938b). Eesti rahvahariduse ja kultuuriala korraldus. Riigi trükikoja trükk ja kirjastus. *Algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi tunnikava määrus* (lk 78).
- Leppik, L. (2019). Nõukogude teadus: sisult sotsialistlik, vormilt rahvuslik? *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi*, 38, 5–9.
- Läänemets, U. (1995). *Hariduse sisu ja õppekavade arengust Eestis*. Jaan Tõnissoni Instituut.
- Läänemets, U. (2014). Sissejuhatus: didaktika kui õpetamise kunst. K. Kiilu, A. Sepp (toim), *Muusikaõpetuse didaktika. Valik artikleid*. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia.
- Läänemets, U. (2017). *Didaktika Minima*. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia.
- Läänemets, U. (2021). *Ratio Studiorum*. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. 3rd ed. Sage Publications.
- Portowitz, A., Lichtenstein, O., Egorova, L., & Brand, Eva. (2009). Underlying mechanisms linking music education and cognitive modifiability. *Research Studies in Music Education*, 31(2), 107–128. <https://doi.org/10.1177/1321103X09344378>
- Pöld, P. (2006). *Lastest tuntakse meid*. Ilmamaa.
- Pöldvere, M. (2003). *Saksa keele õppe eesmärgiseade ja sisu areng Eesti üldhariduskoolides 1919–2002*. Magistritöö. Tallinn: Avita.
- Rannap, H. (1972). *Muusika Eesti perekonnas ja rahvakoolis*. Eesti Raamat.
- Rannap, H. (1977). *Muusikaõpetus Eesti koolis*. Eesti Raamat.

- Raudsepp, I. (2013). *Riho Pätsi fenomen Eesti muusikapedagoogikas*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Ruus, V., Mikser, R. (2013). Õppekava. R. Mikser (toim), *Haridusleksikon*. Eesti Keele Sihtasutus.
- Rychen, D. S. & Salganik, L. H. (2003). (Ed.) *Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society*. Hogrefe & Huber.
- Selke, T. (2007). *Suundumusi eesti üldhariduskooli muusikakasvatuses 20. sajandi II poolel ja 21. sajandi alguses*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Sepp, A. (2014a). *From music syllabi to teachers' pedagogical thinking: A comparative study of Estonian and Finnish basic school music education*. Helsingi Ülikool.
- Sepp, A. (2014b). Muusikaõpetuse didaktikast. K. Kiilu, A. Sepp (toim), *Muusikaõpetuse didaktika. Valik artikleid*. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia.
- Sepp, A., Läänemets, U., & Kiilu, K. (2019). Bridging the past, present and future in Estonian music education. In D. Hebert, T. B. Hauge (Ed.), *Advancing Music Education in Northern Europe* (pp. 141–154). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351045995-9>
- Taba, H. (1932). *The Dynamics of Education: A Methodology of Progressive Educational Thought*. Kegan Paul/Routledge.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. Harcourt, Brace & World.
- Tomingas, M. (2009). *Inglise keele õppe eesmärgiseade ja sisu areng eesti üldhariduskoolis. 1919–2002*. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Uuet, L. (2018). *Haridusministeeriumi sajad 1918–2018*. Rahvusarhiiv.
- Wendell, H. (2007). The new Bloom's taxonomy: Implications for music education. *Arts in Education Policy Review*, 108(4), 7–16. <https://doi.org/10.3200/AEPR.108.4.7-16>

Lisa 1. Allikad

- Eesti algkoolide õppekavad. Tallinna Kooliõpetajate Seltsi korraldatud*. (1917). Tallinn: Tallinna Eesti Kooliõpetajate Vastast. Abiandm. Seltsi Kirjastus.
- EV HM. (1921). *Algkooli õppe- ja tunnikavad*. Tallinn: Riigi Wäärtmärkide Walmistamise Osakonna trükikoda. EPAM, R 22075.
- EV HM. (1928). *Algkooli õppekavad*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium. EPAM, R 16472.
- EV Haridus- ja sotsiaalministeerium. (1930). *Keskooli õppekavad. Gümnaasiumi humanitaar-, reaal- ja majapidamisharu*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium. EPAM, R 19261.
- EV HM. (1937). *Algkooli õppekavad*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium. EPAM, R 22362.
- EV HM. (1938). *Algkooli, keskkooli, gümnaasiumi õppekavad*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium. EPAM, R 16475.
- EV HM. (1940). *Keskooli ja gümnaasiumi 1938. a õppekavade seletuskirjad*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi väljaanne. EPAM, R 19263.

- Hariduse rahvakomissariaat. (1940). *Keskkooli õppekavad*. Tallinn: Hariduse Rahvakomissariaadi väljaanne. EPAM, R 73906.
- ENSV HM. (1946). *Keskkooli õppekavad. Laulmine. 1.–11.kl.* Tallinn: RK Pedagoogiline kirjandus. EPAM, R 61740.
- ENSV HM. (1951). *Seitsmeklassiliste koolide ja keskkoolide programmid 1951/1952. õppeaastaks. Laulmine*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, EPAM, R29222.
- ENSV HM. (1953a). *Algkoolide programmid 1953/1954. õppeaastaks*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29004.
- ENSV HM. (1953b). *Seitsmeklassiliste koolide ja keskkoolide programmid 1953.–1954. õ.-a. Laulmine*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29221.
- ENSV HM. (1954). *Algkooli programmid 1954/1955. õppeaastaks*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29004.
- ENSV HM. (1955a). *Algkooli programmid 1955/1956. õppeaastaks*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29003.
- ENSV HM. (1955b). *Keskkooli programmid 1955/56. õppeaastaks. Laulmine*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29220.
- ENSV HM. (1956a). *Algkooli programmid 1956/1957. õppeaastaks*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29006.
- ENSV HM. (1956b). *Keskkooli programmid 1956/57. õppeaastaks. Laulmine*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29219.
- ENSV HM. (1957a). *Algkooli programmid 1957/1958. õppeaastaks*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29007.
- ENSV HM. (1957b). *Keskkooli programmid 1957/58. õppeaastaks. Laulmine*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29218.
- ENSV HM. (1958a). *Algkooli programmid 1958/1959. õppeaastaks*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 12945.
- ENSV HM. (1958b). *Keskkooli programmid 1958/59. õppeaastaks. Laulmine*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29217.
- ENSV HM. (1959a). *Algkooli programmid 1959/1960. õppeaastaks. Katseprogramm*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 12946.
- ENSV HM. (1963). *Algkooli programmid 1963/1964. õppeaastaks*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R 29010.
- ENSV HM. (1964). *Algkooli programmid 1964/1965. õppeaastaks*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. EPAM, R12951.
- ENSV HM. (1966). *Algkooli programmid 1966/1967. õppeaastaks*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 0012953.
- ENSV HM. (1967a) *Algklasside programmid: 1967/1968. õppeaastaks*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 0013029.
- ENSV HM. (1967b). *Kaheksaklassilise kooli programmid 1966/67. õppeaastaks. Muusikaline kasvatus*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 29225.
- ENSV HM. (1967c). *Keskkooli programmid 1967/68. õppeaastaks. Muusikaline kasvatus*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 29226.

- ENSV HM. (1969a). *Algklasside programmid 1969/1970. õppeaastaks*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 29011.
- ENSV HM. (1969b). *Kaheksaklassilise kooli programmid 1969/70. õppeaastaks. Muusikaline kasvatus*. Tallinn: Valgus. EPAM R 29227.
- ENSV HM. (1970). *Algklasside programmid 1970/71. õppeaastaks*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 0029012.
- ENSV HM. (1971a). *Algklasside programmid: 1971/1972. õppeaastaks*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 0012955.
- ENSV HM. (1971b). *Programmid IV klassile 1971/72. õppeaastaks*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 0012954.
- ENSV HM. (1972a). *Algklasside programmid: 1972/1973. õppeaastaks*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 0013030//R 0012957.
- ENSV HM. (1972b). *Kaheksaklassilise kooli programmid 1972/73. õppeaastaks. Muusikaõpetus*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 0061748.
- ENSV HM. (1974). *Kaheksaklassilise kooli programmid 1974/75. õppeaastaks. Muusikaõpetus*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 61747.
- ENSV HM. (1980). *Algklasside programmid*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 29014.
- ENSV HM. (1984). *Kaheksaklassilise kooli ja keskkooli programmid. Muusikaõpetus*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 29241.
- ENSV HM. (1986). *Üldhariduskooli programmid. Muusikaõpetus*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 29243.
- ENSV HM. (1990). *Algklasside programmid: nelja aastane algõpetus*. Tallinn: Valgus. EPAM, R 0029021.
- ENSV HM. (1991). *Üldhariduskooli programmid. muusikaõpetus I–XII klass*. Tallinn: Eesti Õppekirjanduse Keskus. EPAM, R 0029248.
- EV valitsus. (1996). *Eesti põhi- ja keskhariiduse riiklik õppekava*. Tallinn: Riigi Teataja.
- EV valitsus. (2002). *Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava*. Tallinn: Riigi Teataja.
- EV valitsus. (2011a). *Põhikooli riiklik õppekava: Lisa 6: Ainevaldkond: Kunstiained*. Riigi Teataja. [https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4018/141m%20lisa6.pdf#\(21.11.23\)](https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4018/141m%20lisa6.pdf#(21.11.23)).
- EV valitsus. (2011b). *Gümnaasiumi riiklik õppekava. Lisa 6: Ainevaldkond: Kunstiained*. Riigi Teataja. [https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4018/141m%20lisa19.pdf#\(21.11.23\)](https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4018/141m%20lisa19.pdf#(21.11.23))

Formation of learning goals in music education in Estonian general comprehensive schools 1918–2023

Kadi Kaja^{a1}

*^a Musicology, Music Pedagogy and Cultural Management,
Estonian Academy of Music and Theatre*

Summary

Music education has a unique role, considering the content of education, and serves as the basis for music culture. Its position and meaning as a compulsory subject, both in national and school curricula, is extraordinary compared to curricula of other countries. Music education at all Estonian general comprehensive schools provides children and youth free access to learning music. Although the unmanageable amount of information of the 21st century has considerably complicated the selection and specification of the learning content at all levels of organising education, it is of great significance to analyse the potential new role and developing content of music education in the national curricula for the future. It presupposes philosophical and pedagogical specification of basic principles for music education, which would make meaning for learners, meet the characteristics of the Estonian cultural space and be rational and suitable for implementation in school practice. New learning environments, both at home and in educational institutions, have to be considered. The tradition of teaching music at schools has rapidly and successfully developed since folk schools were established up to the present. Today, music has acquired the meaning of a tool for keeping balance considering people's mental and physical health. Recent research has demonstrated a strong potential for supporting the development of personality, which has brought issues related to organising music education and its content to the foreground in several countries. Numerous research reports have proved the potential of music in the development of people's cognitive skills and emotional capacities; in addition, the increasing role of music in the development of social skills and general cultural outlook has been highlighted.

This article aims to specify how setting goals for school music education, considering opportunities and widening the meaning of music for the younger generation in constantly changing conditions has developed. Accordingly, the

¹ Musicology, Music Pedagogy and Cultural Management, Estonian Academy of Music and Theatre, Tatari 13, 10116, Tallinn, Estonia; kadi.kaja@eamt.ee.

research problem is related to the future role of music education at Estonian schools as a compulsory school subject in national curricula, as it has been so far. The analysis of the formation of goals for learning music at different times enables us to understand the history of school music education in Estonia. The following research questions have been asked:

- 1) What kind of general aims have been set for organising music education at schools?
- 2) What values have been recognised in culture and identity building?
- 3) How have the aims for organising music education at schools changed over time?

Research methods. Analyses of educational policy documents (curricula of 1918–2023) and semi-structured interviews (n = 5) have been used as methods for data collection. The analysis of curriculum documents has been divided into three periods: 1) Curricula during the Republic of Estonia (1918–1940), 2) School programs of the Soviet period (1940–1991), 3) Curricula and music syllabi in Estonia after regained independence (1991–2023). Semi-structured interviews have been used to increase the reliability of the research concerning the Soviet and the Estonian regained independence periods. They were carried out by specialists, qualified in music education, who had worked in different roles in the field of music education during the last two periods mentioned: as practising school teachers, curriculum developers, authors of school textbooks and researchers.

Discussion and results. The analysis has shown that the goals and aims of music education have changed due to various political, social and cultural conditions and influencing factors. Music education at schools has been the basis for the Estonian choir music tradition and its sustainability as a cultural phenomenon. Special lessons for choir singing have always been an additional part of school music education, in which knowledge and skills constituting musical literacy acquired in subject lessons could be used. The concept of music literacy as a goal for school studies has been constantly developing and widening in meaning. It does not mean only notation skills as in earlier times; it also includes singing, listening to music, playing instruments, moving with music, individually composing music, and awareness of basic developments in the history of music. This research also confirms the wide potential of music education at schools for personality development at large as it makes integrated and complex use of cognitive, affective and psycho-motoric fields. Earlier research of Benjamin Bloom (cognitive and knowledge development based), David R. Krathwohl

(affective, or value development based) and Anita J. Harrow (psycho-motoric movement and coordination development based) taxonomies has created a system to be considered for goal setting for curriculum development. Empirical research data were confirmed by specialists' opinions collected by semi-structured interviews, stressing the meaning of developing both individual and collective national identities in their hierarchies. Music education as a holistic, smartly sequenced system has proved successful and culturally meaningful in all the periods researched. Moreover, the support offered by the state institutions and governments of different times has helped to preserve music education as a compulsory school subject in national curricula, syllabi/subject programs.

Conclusion. Estonia continues to maintain a strong music culture as part of the education system. The traditions of choirs and a nationwide appetite for singing and dancing are well supported by all members of society. It is most significant that our tradition of Song and Dance Celebrations belongs to the UNESCO World Cultural Heritage list. It would be culturally meaningful and socio-politically relevant to widen the goals of school music education for future national curriculum design, considering the dynamics and historical experience so far.

Keywords: goals of music education, curricula, syllabi, personality and identity development